

A Montecchi-könyv francia kiadása és részletek a könyvből

L'auteur

Fabrizio Montecchi, metteur en scène et scénographe, est né à Reggio Emilia, en 1950. Il a fait des études d'art et d'architecture. Il vit et travaille à Piacenza.

De 1977 à 2002, il a fait partie des collaborateurs permanents du Teatro Giooco Vita, avec lequel il a travaillé à la naissance et au développement de l'expérience unique en son genre qui est menée dans le domaine de l'artine pas ce théâtre.

De 1978 à 1985, il a participé à la préparation de tous les spectacles de la compagnie en assumant différentes tâches. Son premier spectacle en tant que metteur en scène et scénographe date de 1985 et s'intitule *Francantoccaccio*-Illo, auquel a fait suite *Le Corps subtil*, en 1988. Depuis 1993 jusqu'à ce jour, il s'est consacré sans discontinuer à la mise en scène et a dirigé une soixantaine de spectacles d'ombres. Parmi ceux réalisés avec le Teatro Giooco Vita, on peut citer : *L'Œuvre de feu* (1994), *Ophélie et Émile* (1998), *Les Amis de Zouko* (1999), *Circulus* (2001), *Almanac à Milan* (2002), *Popo e Stella* (2006), *Scrooge* (2008), *Petit bonif* (2009), *Chien bleu* (2010), *Le Songe d'une nuit d'été* (2011), *Petit Anaclet* (2012), *Terme de Porto Pin* (2013), *Le Ciel des ours* (2014), *Le Chevalier invisible* (2015), *Moun* (2016), *Dans l'ombre d'une lumière* et *Moi et Rien* (2017), *Le Plus Malin* (2018), *Sonia et Alfred* (2020), *Le Petit Roi des Fleurs* (2021) et *Cosmone* (2022).

Toujours en tant que metteur en scène et scénographe, il a aussi travaillé pour la Harjuuulsi Dance Company et le Vilho Omena, de Helsinki, *Katylon nolykänd* (2002) ; le *Biobattoli* Teatr Latvi, de Riga, *Wilma Anygony* (2011) ; le *Lukova Ciudadalia* italienne, de Ialiquina, Russie, *Svet in Juljan* (2014), *Virginia Woolf* (2017) et *Mo cleded je bi odpravno drev* (2021) ; le *Kazalite Lurka Zador*, de Zador, *Jacov Neustravni* (2019) ; le *Dječje Kazalnice Branka Mikolajevica*, d'Osijek,

Fabrizio Montecchi et Carlo Savarelli de gauche regardant une œuvre d'art. Le Teatro Giooco Vita et les Argo en publication, 2009. Photographie: Henrik Sjogren

Tajni Vr (2023) ; la Children's Theatre Company, de Minneapolis, (mise en scène en collaboration avec Peter Brissell), *Snowy Day and Other Stories* (2016) ; et le Dockentem Tint, de Stockholm, avec lequel il a créé sept spectacles, parmi lesquels on peut citer *Kathleen* (1994), *Vem ska töra krytten?* (2007) et *Enkla* (2013). Pour la Fondazione Teatro comunale di Modena, la Scuola dell'Opera italiana Teatro comunale di Bologna et le Teatro Giooco Vita, il a fait la mise en scène de l'opéra *De l'ombre et verre* (2009).

Marek Waszkiel

FABRIZIO MONTECCHI: AZ ÁRNYVÁSZNON TÚL

Ez a cikk a *Teatr Lalek* folyóirat korábbi számaiban elkezdett, 21. századi bábművészekről szóló cikksorozatot hivatott folytatni. Fabrizio Montecchi, az árnyszínház olasz megeremtője ugyanis nemcsak a bábművészet mestere, hanem mindenekelőtt a legkiemelkedőbb – sőt, bizonyos értelemben az egyetlen – művész, aki közel fél évszázada folyamatosan, következetesen és lenyűgöző mód-szerekkel alakítja a kortárs árnyjátékot.

Montecchiről nem fogok portrét írni, mert munkásságának bemutatása hosszabb szöveget igényelne. Az elmúlt pár hónap során ráadásul egy, az ő nevéhez fűződő nagyszerű könyv: az *Au-delà de l'Écran [Az árnyvásznon túl]* új változata is megjelent. Ennek a Charleville-Mézières-i Institut International de la Marionnette által kiadott különleges, lenyűgözően illusztrált kötetnek az ürügyén szeretném megosztani néhány gondolatomat a művészről és közel fél évszázadnyi munkásságáról. Az eredetileg olasz nyelvű kiadvány először 2015-ben jelent meg angolul és németül (az Einhorn Kiadónál), majd egy évvel később, Argentínában spanyolul is (UNSAM Edita). Az új, kizárólag online elérhető francia nyelvű kiadás az előző változatokat írja és bővíti tovább, bizonyos értelemben Fabrizio Montecchi főművét képezve.

Sejthetően mindenki, aki érdeklődik a bábszínház, és különösen az árnyszínház iránt, találkozott már Fabrizio Montecchi munkásságával, vagy legalábbis nevével. A ma már csaknem hatvanöt éves, Piacenzában élő és alkotó művész egész pályafutása a híres olasz színházi csoporthoz, a Gioco Vitához köti, melyet az 1970-es évek elején alapítottak, és amely a Diego Maja vezette színházi produkciós központ része. Fabrizio Montecchi a hetvenes évek második felében, tizenévesként csatlakozott a társulathoz, és elsősorban az ő nevéhez fűződik a Gioco Vita Színházban kikíséreltetett és sikeresen továbbfejlesztett kortárs árnyszínházi technika. Montecchi (sz. 1960) elsősorban rendezőként és

díszlettervezőként tevékeny; művészeti és építészeti tanulmányokat folytatott, animációs technikákat gyakorolt, pedagógiai képesítésre tett szert, és az árnyszínház mesterévé vált. Továbbra is rendez, fejleszti az árnyszínház eszköztárát, ír, kiállításokat szervez, tanít, műhelyeket és árnyjátékosi oktatást vezet szerte a világon több tucat intézményben: színházakban, bábművész-képzőkön, fesztiválokon és színházi projekteken. A Gioco Vitánál eleinte animátor volt, az előadások és animációs játék társalkotója, majd rendezőasszisztens (az 1982-es *Gilgamestől* és az 1983-es *Odüsszeiától* kezdve), végül, az 1985-ben színre vitt *Pescetopoccodillo*-val teljesen átvette a felelősséget az előadások felett. Bár produkcióinak túlnyomó többségét a Gioco Vitánál alkotta meg, világszerte számos színházzal dolgozott együtt, többek közt Finnországban, Szlovéniában, Horvátországban, az Egyesült Államokban és Svédországban. A lengyel közönség két előadást láthatott tőle: az *Antigoné fantomját* (Białystoki Bábszínház, 2011) és *A békát* (Animációs Színház, Poznań, 2016). Emellett díszletek és árnyékok tervezőjeként is feltűnt jónéhány színházban és operában, többek között a milánói La Scalában, a londoni Covent Gardenben, illetve franciaországi, belgiumi, kanadai színházakban.

Árnyjátékai kezdettől fogva két külön nézőcsoporthoz szóltak: egyrészt a gyerekekhez, másrészt a felnőttekhez. Mindig társadalmi elköteleződés, fontos témák iránti érzékenység jellemezte őket: a gyermekkor jelentős témáit (barátság, elszigeteltség, magány, halál) vagy egyetemes emberi problémákat (hatalom, szenvedés, emberi kegyetlenség, küzdelem a sorssal) boncolgattak. A gyermekeknek szánt darabok közül leginkább az *Alice Csodaországban* (1997), a *Cirkoluna* (2001), a *Pépé és Stella* (2006), a *Ranocchio (Béka)*, (2009, 2016), a *Halál és a tulipán* (2014), a *Sonia és Alfredo* (2020) maradt meg az emlékezetemben. Fabrizio Montecchi rendkívül letisztult, ráérős és precíz dramaturgiával építi fel

előadásait. Rafináltan vezeti közönségét, nagy hozzáértéssel fokozza a feszültséget, ha kell, nevetet, ha kell, meghat. De mindenekelőtt a vászakra vetülő árnyak vonzzák a nézőt mágneses erővel. Előadásai lüktetnek az expresszív színektől, melyek palettája végtelennek tűnik. Az árnyékok technológiai változatossága, a látható vagy rejtett animáció, a vetítőfelületek sokfélesége és azok mozgása a színpadon, a fényforrások eredetisége, a színészi és táncos konvenciók összeolvadása a bábos konvenciókkal pedig ötletek, hatások és benyomások igazi vulkánját alkotja.

A felnőtteket megcélzó repertoárból *A tűzmadár* című legendás előadást kell feltétlenül megemlítenünk: ehhez az Igor Sztravinszkij balettje alapján íródott zenés, árnyas, táncos meséhez (1994) alkotói húsz év múltán visszatértek, a megújult változat pedig a mai napig megtekinthető. Sztravinszkij már-már megzabolázhatatlan zenéje és az árnyaszínház színpadi lehetőségei robbanékony elegyet képeznek. A táncosok testiségének és az árnyak testetlenségének fúziója a színpadot betöltő, hihetetlenül kifejező absztrakt formákká áll össze. Színházi remekművel van dolgunk.

Fabrizio Montecchi ezen kívül is tucatnyi más felejthetetlen előadást tudhat maga mögött: ilyenek az *Orlando Furioso* (1991), illetve az *Orfeusz és Euridiké* (1998). Utóbbiban az alvilágból kivezetett Euridikét megmutató jelenet életem egyik legszebb színházi élménye is egyben. Az Euridikét játszó táncosnő felkapaszkodik a lépcsőn, majd kibontja széles, hosszú textilövét; az övön a hősnőre leselkedő pokol árnyképei tűnnek fel. Ez aztán a képzelőerő és színpadi virtuozitás!

Kétségkívül Montecchi nagy rendezései közé tartozik a *Csoda Milánóban* (2002), a *Szentivánéji álom* (2011) és *A nem létező lovag* (2015) is. Bár a Gioco Vita nemegyszer fellépett Lengyelországban, főként a Bielsko-Biala-i Fesztiválon, nekem mégis a białystoki *Antigoné fantomja* című előadásról maradt a legtöbb emlékem. Ez a produkció lényegében feltárta a lengyel közönség előtt a kortárs árnyaszínház lehetőségeit. Nem sokkal a bemutató után a következőket nyilatkozta a rendező: *„Tudat alatt érzékelttem bizonyos rejtett előítéletet, amely mindig ott lappang*

valahányszor az árnyaszínház szóba kerül; egy meggyőződést, amely szerint az árnyaszínház archaikus, elavult, a jelen kifejezésére képtelen forma lenne [...] Az árnyaszínház olyan kommunikációs forma, amely fegyelmet és teljes odaadást igényel ahhoz, hogy a benne rejlő lehetőségek érvényesülni tudjanak. Kifejezőeszközeinek univerzumát olyan szabályok uralják, melyeket néha nehéz elfogadni és azonosulni velük. Az univerzumba való belépéskor mindenki aláveteti magát a játékszabályoknak, lemondva valamiről a saját természetéből, cserébe viszont másoktól nyerve el valamit. A szöveg, a színpadi nyelv, a rendezői szándékok, minden a tapasztalatcsere és a kölcsönös gazdagodás anyagát képezi. Ily módon az előkészületek a találkozás terepévé, a színház maga pedig a konfrontációk és a képzelet megfelelő helyszínévé válnak”.

Akkoriban sok kollégámat (bár nem mindet) lenyűgözte Fabrizio Montecchi kortárs árnyékszínháza. Mások ragaszkodtak a művész által említett előítéletekhez. Aztán némiképp új megvilágításba helyezték ezt a különleges bábszínházi formát Tadeusz Wierzbicki visszavert fényvel végzett kísérletei, illetve a krakkói Figura Színház. Az árnyaszínház azonban továbbra is alig ismert, ritkán látott műfaj Lengyelországban. Talán a *Az árnyvásznon túl* közelebb hozza majd az árnyaszínházat némelyekhez – elsősorban azokhoz, akik számára eszköztára okoz nehézséget.

Az árnyvásznon túl nem tankönyv, és nem gyakorlati kézikönyv, bár az árnyaszínház minden aspektusára kitér. Sokkal inkább a szerző évek során felhalmozott személyes reflexióit rögzíti, esztétikai, illetve történeti megközelítésből tárgyalva az árnyak elméleti-filozófiai vonzatait (ld. az első részt), majd egy, a szerző saját tapasztalatait és kísérleteit felvonultató beszámolóra, amely hatvannál is több megvalósult előadásra támaszkodik (ld. a következő három fejezetet). *„Szintetizálja – írja Montecchi – azt, amit árnyaszínházi művészként folyamatosan kutattam, vagyis az árnyaszínház újraélesztését a színpadi tér megújítása és az animátor figurájának előadóművésszé alakítása révén”.* *„Bár az árnyék elválaszthatatlanul kapcsolódik az animátor és a tárgy tevékenységeihez, mégsem kerül közvetlen fizikai*

Szentivánéji álom (Le Songe d'une nuit d'été). Rendező: Fabrizio Montecchi, 2011. Fotó: Jonathan Gobbi

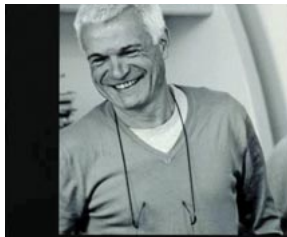
Ombres et fantomes de la scène (A színpad árnyékai és szellemei), 2014. Teatro Gioco Vita. Fotó: Claudio Autelli

Részlet Montecchi könyvéből

A kivilágított éjszaka (La notte illuminata), 2006

Fabrizio Montecchi

Fabrizio Montecchi, director and set-designer, was born in 1960 in Reggio Emilia, Italy and studied Visual Arts and Architecture. Now he lives and works in Piacenza. In 1977 he started his so far uninterrupted professional career with Teatro Goco Vita and with this company he has worked on the development of a very important period for Contemporary Shadow Theatre. From 1978 to 1985 he worked on all the productions of the Company as a shadow-player, shadow-creator and its assistant director, increasingly concentrating his attention on the role of director and set designer. In 1985 he directed his first production *Perestrojoccoccoccò*, followed in 1988 by *Il Goco Sorite*. Since 1993 he has dedicated his work to directing and set designing some of the main productions of Teatro Goco Vita (L'invito di Marco 1994), *Orfeo ed Euridice* (1996), *Giù anno di Loulou* (1999), *Cecilia* (2001), *Minciccò a Milano* (2002), *Piave e Jello* (2006), *Songio* (2008), *Sogno di una notte di mezza estate* (2011), *Piccolo Amore* (2012), *Donna di Porto Pin* (2013) e *Il caso degli orvi* (2014).

Seit 1978 bis 1985 hat er in allen Produktionen der Kompanie als Schattenspieler, mit Schatten-Konstruktionen und als Regisseur mitgewirkt, seine Aufmerksamkeiten konzentrierte sich mehr und mehr in Richtung Regie und Bühnenbild. Im Jahr 1985 folgte sein erster Auftritt als Regisseur *Perestrojoccoccò*, dem 1988 *Il Goco Sorite* folgte. Seit 1993 konzentriert er sich ganz auf Regie und Bühnenbild und realisiert einige der wichtigsten Produktionen des Teatro Goco Vita (*L'Invito di Marco* 1994), *Orfeo ed Euridice* (1996), *Giù anno di Loulou* (1999), *Cecilia* (2001), *Minciccò a Milano* (2002), *Piave e Jello* (2006), *Songio* (2008), *Sogno di una notte di mezza estate* (2011), *Piccolo Amore* (2012), *Donna di Porto Pin* (2013) und *Il caso degli Orvi* (2014). Seit mehr als 20 Jahren ist Fabrizio Montecchi auch pädagogisch aktiv. Sein Ziel ist es, die Wissen über die zeitgenössische Schatten-theater zu verbreiten - zu diesem Zweck hat er auch Bücher und zahlreiche Artikel über die Schatten-theater geschrieben. Auch führt

er Lehrgänge und Workshops auf der ganzen Welt durch und unterrichtet in verschiedenen Theaterschulen. Fabrizio Montecchi ist Professor für Schatten-theater an der ESUAM von Charleville-Mazières. 1994 startete er als Regisseur und Bühnenbildner seine Zusammenarbeit mit Docteur Jean Toulouze aus Stockholm (Schweden). Seitdem hat er für diese Kompanie sieben Inszenierungen in weniger als 20 Jahren realisiert. Im Jahr 2003 begann seine Zusammenarbeit mit verschiedenen internationalen Kompanien: *Marinaruth Dance Company* (Helsinki, Finnland), *Théâtre de l'Éclair* (Brisport, Belgien), *Children's Theatre Company* (Minneapolis, USA), *Viola Fictions* (Göteborg, Schweden), *BT* (Białystok, Polen), *Lufilano* (Gleditsia, Jugoslawien, Slowenien). Während des zurückliegenden 35. Jahren arbeitete er auch mit anderen wichtigen europäischen Theatern zusammen: *La Scala di Milano*, *La Fenice di Venedig*, *L'Opera di Verona*, dem *Teatro Regio di Torino*, dem *Teatro dell'Opera di Roma* und dem *Piccolo Teatro di Milano*, dem *Opera House of Dijon* (Frankreich), indem er Stücke für das Schatten-theater schuf. 2002 begann er als Bühnenbildner mit dem italienischen Choreographen Mauro Bigonnetti zusammenzuarbeiten, mit dem er wichtige Tansauführungen für das *Abend-letto* (2002, Tallinn) und das *Stuttgarter Ballett* (2006, Deutschland) schuf. Für seine Inszenierungen bekam er mehrere Preise, außerdem hat er mit seinen Inszenierungen immer an den wichtigsten europäischen Festivals und Kindertheater- und Jugendfestivals auf der ganzen Welt teilgenommen.

Fabrizio MONTECCHI was awarded the Prix IM 2013 de la Transmission (Training and Education) by the Institut International de la Marionnette de Charleville-Mazières, "parce qu'il a su transmettre avec générosité aux générations suivantes des différents continents cet art ancestral de l'enfance pour qu'ils puissent en faire un langage contemporain à part entière. Également parce qu'il a suscité chez tant de jeunes artistes le goût de l'expérimentation des formes et de l'innécessable dramaturgique tout en leur inculquant une exigence et une rigueur sans pareilles."

Fabrizio Montecchi

Részletek a könyv zárófejezetéből, Montecchi-életrajzzal. Fotó: Federico Ferrari – Alessandro Nosolti

kapcsolatba velük, csak vetítés által érintkeznek. Ebben rejlik a kortárs árnyszínház egyik újítása. Ez az egyetlen olyan színházi kifejezőmód, amely a konkrét gesztus és az érzékelt kép között távolságot, teret feltételez. A néző látja a sziluettet animáló művészt, és távolabb az őt létrehozó cselekvésektől, az árnyékokat is. A nézőre van bízva, hogy a két eseményt összekapcsolja, hogy együtt, és/vagy külön-külön értelmezi-e őket. Ha a színpadi cselekvések rejtve maradnak, a néző csak a létrehozott árnyképet látja, de képtelen azt bármilyen alkotói gesztussal összefüggésbe hozni.”

Fabrizio Montecchi elméleti koncepciója a kortárs árnyjátékról legalább olyan izgalmas, mint a munkái. „Az árnyszínház a jelenlét mindhárom – két fizikai, egy elvont – típusában rejlt lehetőségeket kihasználja, nem redukálja azokat (hiszen nem is redukálhatóak) pusztán az árnyéokra. Gazdagsága éppen abban rejlik, hogy képes napjaink színpadán a test (animátor és tárgy teste) valamint az árnyék jelenlétét egyszerre megteremteni, mindazzal együtt, amit más-más természetük a tér és idő fogalmára nézve következményeként hordoz. Az animátor teste a jelen terében és idejében létezik, „itt és most” a színház nélkülözhetetlen tanúja. A test sziluettje olyan jelenlét, melynek státusza ingatag; kapcsolódhat egy másik térhez vagy időhöz, de nem mindig ez a helyzet. Az árnyék viszont jelen van, mégis úgy tűnik, mintha egy anti-helyen tartózkodna, kívül a színpad fizikai földrajzán, egy

másik, az miénktől idegen térben; illetve egy anti-időben, kívül a történelmi időszámításon, egy mostban, amely nem létezhet előtte és utána nélkül, és elválaszthatatlan a soha fogalmától. Az árnyékról kijelenthetjük, hogy nincs ideje, sem tere; a színpadot mint hiányzó jelenlét vagy jelenlévő hiány lakja be. Ha a reprezentálni azt jelenti, hogy megjelenítünk valamit, azt, ami nincs, akkor meggyőződésem, hogy az árnyszínház – a jelenlét különböző létmódjainak köszönhetően – tökéletesen teljesíti ezt a feladatot, túllépve a lát-hatóság határain.”

Fabrizio Montecchi *Az árnyvászon túl* című könyve három, alapvető fontosságú fejezetben mutatja be az árnyszínházi eljárásokat, a műfaj nyelvezetét és üzenetét. Tárgyalja a vetítőeszközöket, a fényforrásokat, a vetítőfelületeket, az árnyékokat vető testeket, a sziluettek létrehozását, az előadások dramaturgiáját, az animátor szerepét és átalakulását előadóművésszé. A töbttucatnyi, produkciók során készült fotóval és a konkrét színpadi hatások elérését magyarázó számos technikai rajzzal ellátott kötet voltaképpen Fabrizio Montecchi művészi technikájának bemutatása. Megszoktuk, hogy a színházi gyakorlatokat különböző alkotók módszereivel azonosítjuk, a legismertebb példa erre Sztanyiszlavszkij színháza. Fabrizio Montecchi is saját módszert dolgozott ki: az árnyszínházat.

Fordította: Papp-Zakor Ilka

BEYOND THE SCREEN

Fabrizio Montecchi's *Beyond the Screen* presents three basic chapters on shadow theater techniques, language, and message. He discusses projection devices, light sources, projection surfaces, shadow-casting bodies, the creation of silhouettes, the dramaturgy of performances, the role of the animator and his transformation into a performer. With dozens of photographs taken during productions and with numerous technical drawings explaining how to achieve specific stage effects, this book gives a clear presentation of Fabrizio Montecchi's artistic technique. Just as theatrical methods are identified with a specific artist, such as Stanislavsky's name used to designate the theater methods he developed, Fabrizio Montecchi's name will henceforth be identified with the shadow theater techniques devised by him.